

DOGODKI MED NARODNOOSVOBODILNO VOJNO V ŠOLSKEM OKOLIŠU GABRK

Vojna vihra, ki je divjala štiri leta po slovenskem ozemlju, je zajela v svoj vrtinec tudi sicer tiho Poljansko dolino in vzbudila v ljudeh prej prav malo opazno narodno zavest. Njena jugozahodna hribovska pobočja in grebeni Kavskega, Valtarskega, Bukovega in Črnega vrha, zaključno s Pasjo ravniho so bila žarišča najhujših bojov med partizani in nemškim okupatorjem. Tako dolinci, kakor raztreseni in osamljeni prebivalci hribovskih predelov, so živeli v stalnem strahu, kdaj se jim bo odtrgala nit življenja. Pripravljeni na vse so po svojih močeh pomagali partizanski vojski, ji nudili zavetje in jo oskrbovali s hrano. Pa kakor ima vsaka svetinja dve plati, svetlo in senčno, tako se je tudi v tem okolišu pokazala senčna stran v obliki domačih izdajalcev, okupatorjevih podreptnikov. K sreči, da jih ni bilo mnogo in niso mogli dosti zavirati partizanskega vojskovanja, ki je imelo pred seboj edini cilj: premagati vse ovire, uničiti okupatorja in njihove pomagače ter osvoboditi domovino. V naslednji kroniki navajam kronološko najvažnejše dogodke v tem okolišu od okupacije do osvoboditve.

Dne 6. aprila 1941 se je na občini Zminec osnovala vaška straža za zaščito zaledja, ker je bila naša država napadena. Po dobrem tednu so prišli italijanski okupatorji, katere so nato zamenjali Nemci, ki pa v očeh starih ljudi niso kazali tistega upanja kot nekdanji Avstrijci iz »dobrih časov goldinarske valute«.

Okupator je takoj pričel s pritiskom. Šola je morala biti zaprta, učiteljstvo pa se je umaknilo v zasebno hišo v Brode št. 8. Stroga in surova nemška komisija je ljudi rasno pregledala. Takoj nato v juliju so Nemci že vozili Poljance v nabito polnih kamionih v izgnanstvo v Srbijo. Od tu je bila takrat izseljena družina Jožeta Sovinca, krojača iz Brodov. Ob vsakem prehodu Nemcev po dolini so se ljudje šli skrit v gozdove in se nato vračali domov. Pojavili so se lepaki »Kärnten ruft euch!«, po naše »Koroška vas kliče!« Kmalu nato smo zvedeli, da nismo več Slovenci, temveč Oberkrainerji, zatem pa je bil kmalu organiziran »Kärntnervolksbund«. V Škofji Loki se je v farovžu vgnedzil gestapo. Kontraakcija pa je tudi že bila na delu; pojavili so se prvi bojni klici OF.

Ker so se vsi tukajšnji domači funkcionarji, razen ene izjeme, prav hitro znašli, kakšna je situacija, so bojkotirali vsak okupatorjev ukrep. »Ortsgruppenführer« je bil neki Burger, neizobražen, silno domišljav in naravnost zabit koroški Nemec, ki je vse verjel, kar mu je kdo od domačih funkcionarjev natvezil. Takrat tu še ni bilo nemške posadke, bila pa je v Poljanah.

V juliju je prišel v gabrško šolo nemški učitelj, ki ni znal besedice slovenski, v avgustu pa še drugi učitelj. Otroke so učili hitlerjanskih pesmi — obenem pa so že zapokale na Gorenjskem prve partizanske puške. Tudi za odrasle je bil organiziran pouk nemščine v Brodih pri Oblaku. Zaradi partizanske vstaje so tla Nemcem postala prevroča in učiteljstvo se je pričelo odpravljati nazaj, od koder je prišlo. Pa se je ob odhodu nemškega učiteljstva nam v sramoto našel človek, ki se je od njih v imenu prebivalstva pred šolo javno poslovil ter jim v znak zasluge izročil naročje cvetja.

Ozračje je postajalo vedno bolj napeto. Vesti o delovanju partizanov so se naglo širile, po drugi strani pa so bili ukrepi že besnih Nemcev vse strožji. Dne 24. decembra 1941 so vse bližnje hribe na desnem bregu Sore zasedli partizani. Razdrli so v noči na božič vse mostove in se utrdili na Valtarskem in Bukovem vrhu ter na Pasji ravni. Nemci so zasedli vse položaje levega brega in se nastanili po vseh hišah. Izjavljali so, da so Luksemburžani in da na partizane ne bodo

streljali. Tukajšnje funkcionarje so svarili pred poveljnikom in nekim zagrizenim podoficirjem. Partizani so napadli kolono avtomobilov z Osojnika pri Poljanah.

26. in 27. decembra so potekali ostri spopadi z Nemci, ki so skušali od vseh strani prodreti do partizanskih položajev. Nemci so imeli velike izgube v Mlaki in na Pasji ravni, pa tudi partizani so imeli nekaj izgub.

28. decembra so se partizani umaknili v Zmuncu čez Soro in preko vasi Sopotnice odšli v Selško dolino. Nemci so zasedli prazne partizanske položaje, se zvečer vrnili v svoja izhodišča, drugi dan pa začeli z represalijami nad prebivalstvom. Ustrelili so posestnika Janeza Demšarja iz Valtarskega vrha ter njegovega hlapca Janeza. Naslednji dan 30. decembra so zažgali njegovo hišo in še nekatere druge. Več moških prebivalcev so odgnali.

22. januarja 1942. Mraz 24 stopinj. Skupina partizanov je prešla Gabrsko dolino, prešla v Srednji vasi Soro ter odšla v Vinharje nad Poljanami, kjer so se nastanili pri kmetu Muhu. Proti jutru, ko je bilo 27 stopinj mraza, so jih napadli Nemci. Govorilo se je o izdaji. Padel je tudi Pavel Košir iz Poljan. Nemci so poslopje zažgali, družino pa zasilno oblečeno in boso odgnali s seboj.

V šoli v Gabrku je približno 40 nemških žandarjev zamenjala policija.

29. januarja je bil izdan nemški razglas o ustrelitvi 36 Slovencev iz tukajšnjega območja in iz Poljan, katere so odvedli iz krajev dotedanjih borb v dneih 25. do 29. januarja. Nemci so razvili nekakšno amnestijsko propagando, naj se partizani vrnejo na domove, da se jim ne bo nič zgodilo, če bodo ubogali. Res jih je nekaj nasledlo in so se vrnili. Nemci so jih v Poljanah obkolili in z avtomobili odpeljali.

24. aprila so Nemci aretirali posestnika Jožeta Koširja z Valtarskega vrha in ga odpeljali v Begunje.

28. aprila so izvedli naši borci napad na avto v Brodeh in dva Nemca težko ranili, eden pa je bil mrtev. Borec Pavel Peterneji iz Vinharjev je pristopil k avtu, kjer ga je ranjeni Nemec ustrelil. Po nekaj dneh je bil izvršen prav na istem mestu še en takšen napad na vozilo s prikolico.

Po prizadevanju Pavla Mraka, da je v Begunjah zaprti Jože Košir »strašanski sovražnik partizanov in komunistov«, je bil imenovan izpuščen in je še naprej kot prej z vsemi sredstvi pomagal partizanom.

21. maja je bil izobešen lepak z imeni 20 ustreljenih, že prej, 18. aprila, pa že s 50 ustreljenimi. To svarilo je učinkovalo le nasprotno, kot so mislili Nemci. Ljudi niso prestrašili; nastalo je ogorčenje in še večje sovraštvo do okupatorja.

5. junija so Nemci pričeli snubiti in odrejati domačine, da bi pomagali nemškim patroljam. Do tega v praksi sploh ni prišlo, ker so se Nemci domačinov bali, zato so to idejo kmalu opustili.

19. junija so partizani napadli avtobus na progi Skofja Loka—Žiri ter ga uničili. Pri tej akciji je bila ranjena Justina Kržšnik z Bukovega vrha.

26. junija so partizani zasekali čez noč cesto med Gabrkom in Zmuncem. Napadli so avto in ga uničili. Nekaj Nemcev je bilo mrtvih, ranjen pa je bil tudi M. J. iz Gabrka, ki je na zahtevo Nemcev čistil cesto.

28. junija so partizani okoli 9. ure dopoldne izvedli akcijo na policijske tovarne avtomobile v smeri Poljane—Skofja Loka, ki so vozili Nemce na hajke. To pot so bili natrpani v dveh avtomobilih in namenjeni v Skofjo Loko. V Logu, v bližini gostilne Pri Cvelbarju, je prva skupina partizanov iz zasede odprla ogenj iz mitraljezov. Zasede so bile postavljene tako na gosto, da sta bila avtomobila stalno pod ognjem mitraljezov. Veliko Nemcev je bilo ubitih in ranjenih, kar se je poznalo po sledi krvi za avtomobili. Nemci so kot divji streljali vse križem; skozi okna obcestnih hiš ter na mimoidoče ljudi, ki so jih srečavali. Od teh sta bila takrat ubita Jože Habjan iz Gabrka in Potočnik iz Breznice, več oseb pa je bilo ranjenih. Od takrat se Nemci niso več vozili tako natlačeni, temveč le po nekaj z nabitimi puškami, pripravljenimi na strel.

26. julija ob 15. uri so Nemci pripeljali iz Skofje Loke 7 tamkajšnjih domačinov in jih v Brodeh ob cesti ustrelili. Pokopali so jih na mestu. Ker pa so svoji in tukajšnji domačini grob stalno zasipavali s cvetjem, je to Nemcem presedaio, da so jih izkopali in odpeljali.

2. avgusta so Nemci razglasili nagli sod, kot da bi ga do tedaj ne izvajali. Uvedli so tudi policijsko uro.

31. avgusta je bila ponovno organizirana partizanska akcija na policijske avtomobile, ki so se pripeljali iz Poljan. Akcija je bila izvedena tik nad žago Pavla Mraka iz Gabrka. Nemci so vdrli v njegovo hišo in ga tirali proti šoli, da ga ustrele. Zanj se je zavzel orožniški oficir iz tukajšnje šole, ki je bil že dalj časa tu ter je baje imel zveze s partizani, kar pa ni dokazano. Pavla Mraka s tremi sinovi so odvlekli v šolo, kjer so jih hoteli došli Nemci že pred šolo pobiti, ko so šli mimo njih. Nad dve mučni uri so se vlekle pogajanja, protesti obtožencev in pogovori z gestapom v Škofji Loki. Ta čas je policija odšla naprej in po težjih pregovorih so bila življenja vseh štirih to pot še rešena. Čeprav so bili nekateri Nemci v takih okoliščinah morda navidežno naklonjeni in prizanesljivi, jim ljudstvo ni nikoli zaupalo, kajti to je bila le njihova taktika za druga še podobna dejanja.

7. septembra so Nemci vpoklicali mlajše moške, da so morali plesti žične ovire na meji proti Italiji. Ob mejah in na prehodih so pričeli izsekavati drevje.

Pojavljati so se pričeli tudi raztrganci, ki naj bi kot partizani izvajali iz ljudi potrjene podatke za Nemce. Niso imeli uspeha. Njihov brutalni nastop in zunanost sta jih izdajala.

11. januarja 1945. Letnika 1924 in 1925 sta bila vpoklicana v nemško vojsko.

14. marca je bil na vasovanju v Puštalu ubit Ortsgruppenleiter Burger. Spet sta bila izobešena dva lepaka z ustrelenimi 30 in 28 talci.

28. marca je bilo šest tukajšnjih fantov vpoklicanih v nemško vojsko, a so odšli na partizane. Vsak je že prej »potrebil pot« ter se predhodno oskrbel z orožjem, nato pa so vsak v svojo stran odšli v partizane in tako zmešali Nemcem vse načrte, ki so za odhod dobro vedeli in zato budno stražili, da bi preko odhodnikov izvahali pot do partizanov. Od teh 6 so 4 srečno dočakali osvoboditev, dva pa sta bila ujeta in nato ustreljena.

Novi komandant tukajšnje nemške postojanke v šoli je bil nek brutalen Dunajčan, ki je sam hodil na stražo in stalno oprezoval, kje bi našel kakega partizana, ki se ponoči skriva v vrča domov. Naši fantje niso ogrožali svojih domačih, temveč so javljali skriven kraj, kjer so se sešli z njimi.

20. aprila je bila izvršena akcija na nemško patroljo med Logom in Črnim vrhom. Patrolja treh mož je bila uničena. Jurij Stanonik iz Loga pa je orožnikom preveč oholo odgovarjal, zato so ga zaprli, a kmalu nato izpustili.

21. aprila so partizani izvedli akcijo na motorna kolesa s prikolicami. Eno vozilo je bilo uničeno in trije Nemci mrtvi. Odslej so po dolini patroljirali z oklopnimi motorji in to z največjo brzino, a partizani so napadali dan za dnem.

24. aprila, okrog 9. ure so Nemci pripeljali na avtomobilu v spremstvu oklopnjakov 8 Slovencev in jih na nasprotni strani vasi Log ob obeh straneh ceste postrelili. Popoldne ob 5. uri so na kraj usmrtitve pripeljali Pavla Mraka in brata Jerneja, Janeza Bogataja in Matevža Platišo, ki so morali mrtvece naložiti na avtomobile. Ležali so v cestni luži, z zvezanimi rokami na hrbtu, ostanki vrvi pa so bili še na deblih bližnjih dreves. Na avtomobilih je bilo dračje, kamor so položili mrtvece. Vsak je bil prestreljen skozi prsa in roke ter v čelo. Nemci so opazili, da so imenovani opravili to delo molče in s spoštovanjem. Ko je bilo opravljeno, je pristopil komandant tukajšnje postojanke in ves sključen, bodisi iskreno ali hinavsko rekel: »Mi nismo tega krivi.« Prisotni pa so hladno odgovorili in se razšli. Da so Nemci prav te štiri določili za nakladanje mrtvih, je pa dalo slutiti, da so imeli to gesto za tiho grožnjo.

Od 2. do 4. avgusta je bila nemška hajka po Žirovskem vrhu. Tam je bil težko ranjen partizan Pavle Mrak-Jelen iz Gabrka. Sprva se je zdravil v nekem mlinu blizu Žirov pod oskrbo žirovskega zdravnika, nato pa je bil premeščen v Srednjo vas k Anževcu, kjer ga je zdravil skritega v gornji sobi gorenjevaški zdravnik dr. Milan Gregorčič.

31. avgusta so Nemci odpeljali družino Ivana Mraka iz Loga v taborišče v St. Vidu. Pri zdravniškem pregledu pa so odšli ven pri stranskih vratih, stražo pa pustili v čakalnici. Tako se jim je posrečilo pobegniti.

24. septembra so Nemci izvedli hajko od Medvod v Poljansko dolino do Loga. Uspeha niso imeli. Med tem časom je bilo še več hajk, a Nemci niso uspeli pomembnih uspehov.

12. oktobra so Nemci ujeli partizana Franca Mraka iz Gabrka. Iz hajke v Javorjah so ga odpeljali v Begunje.

24. oktobra je bil izvršen množični partizanski napad na vse vrste nemških vozil na vsem območju Škofja Loka—Poljane—Žiri. Na odseku Gabrbrk—Log—Visoko so bili napadi 14 dni tako siloviti, da se je sovražnik omejil le na najnujnejši prevoz hrane svojim enotam.

31. oktobra je sovražnik streljal s topovi v vas Breznico in zažgal več poslopij.

11. novembra so partizani napadli sovražnikove avtomobile na Logu. Nemci so streljali in pri tem poškodovali zgodovinsko pomembno cerkvico Sv. Volbenka.

Hajke so se nadaljevale v območju med Selško dolino in Poljansko dolino. Nemci so streljali vse križem po Gorenjskem slovenske talce.

8. januarja 1944 so Nemci ustrelili več talcev v Mengšu, med njimi tudi v Begunjah zaprtega partizana Franca Mraka iz Gabrbrka.

5. februarja so partizani minirali sovražnikov oklopnjak na cesti nasproti Loga.

9. februarja so Nemci aretirali in ustrelili v Škofji Loki 50 talcev.

25. februarja so iz zasede v Zmencu ustrelili partizanskega kurirja, ki je jezdil skozi vas.

5. marca so se pričeli zbirati v Škofji Loki nekateri fantje in možje iz tukajšnje okolice, ki so se zaradi svojega zadržanja proti NOB zbal naših borcev in se zatekli v varstvo sovražnika.

8. marca so prišli belogardisti iz Črnega vrha (močna domača postojanka) ter delali nasilje in preiskave po hišah. Kar jim je bilo po godu, so ukradli.

12. marca je bil v Škofji Loki pripravljen sestanek organizacije belogardistov. Partizani so izvedli akcijo in devet belogardistov ubili, nekaj pa je bilo ranjenih, med njimi tudi vaščan iz Loga.

13. aprila so belogardisti iz Loke že prišli v Gabrbrk ter lovili mlajše moške, kolikor niso že prej pobegnili v gozdove. Nastopali so zelo surovo, ljudje pa so jih zaradi njihovega obnašanja obsojali.

15. aprila so belogardisti aretirali Jerneja Mraka iz Loga in ga izročili gestapu v Škofji Loki, od koder je bil interniran v Mauthausen.

24. aprila so partizani izvedli napad na šolo v Gabrbrku, kjer je bila, kot že rečeno, precej številna nemška postojanka. Nemci so postojanko spremenili v pravcato trdnjavo s puškarnicami v oknih in številnimi rovi in bunkerji po šolskem vrtu. Vsa šola je bila v strelnih linah, na vrhu poslopja stražni stolp, kjer je stalno bila straža. Vrata so zapirali s težkim železnim drogom in veliko verigo, ki je dopuščala le toliko odprtine, da je samo poedinec mogel skozi nje. V notranjosti so bile debele varovalne barikade iz gramoza za obrambo zidu. Rovi so držali v samo stavbo in so se zapirali z 2 cm debelimi jeklenimi vrati. Napad je bil ponovljen 2. maja.

Partizani svarijo omahljive družine pred sodelovanjem z okupatorjem.

6. maja so partizani izvedli nabiralno akcijo, in to v živini in živežu pri posestnikih v Logu.

Raznovrstne akcije partizanov, belogardistov in Nemcev se nadaljujejo. Vrste se ponovni napadi na nemško postojanko v šoli v Gabrbrku.

8. junija sta bila med hajko zajeta Ivan Mrak z ženo iz Loga in odpeljana v internacijo v Nemčijo.

27. junija je bila zopet izvršena akcija na šolo v Gabrbrku. En Nemec je bil težko ranjen, en partizan mrtev. V teku je bila tudi partizanska akcija v Logu in Visokem.

20. julija poročajo, da je bila belogardistična postojanka na Hotavljah uničena.

25. avgusta so belogardisti napadli in uničili partizansko tiskarno, ki se je nahajala v bližini Brodov. Ker je straža borce pravočasno obvestila, žrtev ni bilo.

24. septembra so partizani prečkali cesto pod Volbenkom. Takrat so privozili sovražnikovi oklopnjaki, ki so takoj pričeli streljati na težko otovorjene partizane, ki so iskali kritje ob razvoženi cesti. Nemci, kar do tedaj še nikoli niso storili, so poskakali iz zadnjega oklopnjaka in po hribu prišli nič hudega slutečim partizanom za hrbet. Takrat je padlo 8 partizanov, ki so jih domačini pokopali v skupni grob.

2. oktobra so partizani minirali cesto pri Petruzovi žagi v Gabrku. En Nemec je bil mrtev, 4 pa ranjeni.

21. oktobra se je naša vojska umaknila iz Gabrka. Ponoči 25. oktobra pa so partizani ponovno napadli že močno poškodovano postojanko v gabrški šoli ter so jo do jutra razbijali z minami. Popoldne je nemška postojanka zbežala iz šole preko Sore v gozdove. Zvečer tega dne so partizani vdrli v šolo in jo zažgali. 26. oktobra so pridrli v Gabrk 5 tanki z dvema oklopnjakoma. Preko Staniš so prišli Nemci, katerim so se pridružili ubežniki iz šole. Po krajšem streljanju na partizane so se odpeljali v Škofjo Loko.

29. oktobra sta bili ponovno napadeni postojanki v Gabrku in v Poljanah. Postojanka v Poljanah je padla v partizanske roke.

10. novembra je partizanska vojska izvedla v Gabrku mobilizacijo vseh mlajših moških.

18. oktobra se je vselila nemška policija v Tavčarjev dvorec na Visokem. Belogardisti so odkrili partizanski bunker na hribu Polhovcu; en partizan je bil teže ranjen ter je pozneje podlegel poškodbam v Logu.

28. novembra so belogardisti ustanovili na dobri dominantni točki pri Muretu v Sopotnici svojo močno postojanko, iz katere so imeli izvrsten razgled po vsem spodnjem območju Poljanske doline, kakor tudi po vseh bližnjih in daljnih hribih. Tega dne so partizani minirali cesto v Gabrku in prisilili Nemce, da so morali odstopiti preko hladne Sore, ki je takrat narasla. Mokri Nemci so morali prenočiti v bližnjih hišah, dokler niso dobili pomoči iz Gorenje vasi.

15. januarja 1945 so belogardisti izvedli roparski napad na meso in mast po kmetijah bližnje vasi.

24. januarja je patrulja Nemcev z Visokega iz zasede napadla partizansko patruljo, ki je šla preko mostu v Logu. Ubiti so bili 4 partizani in en novomobiliziranec iz Loga.

30. januarja so belogardisti iz Muretove postojanke pod krinko partizanov izvedli večjo tatvino v Gabrku št. 3, prejšnji večer pa že ukradli prašiča. V vasi Log so se zelo opili in vpili: »Mi smo gospodarji slovenske zemlje!«

19. februarja so partizani minirali cesto v Dobovi grapi na koncu Gabrka. Tanek sneg je ponoči zabrisal sledove. Neka ženska iz Gabrka je stopila na mino in odtrgalo ji je obe nogi, spremljevalko pa ranilo.

21. februarja so partizani minirali mostiček preko ceste pri Cvelfarju v Logu. Kakih 350 m nižje so se utaborili in vabili Nemce, ki so prišli z oklopnjaki, vendar niso upali čez, ker so zaslutili vabo. Partizani so stalno minirali cesto na Logu ter izvajali razne diverzantske akcije ob cesti. Ker so poleg podiranja drogov sekali tudi drevje, da je padalo preko ceste in tako zaviralo nemške vožnje po dolini, so Nemci odredili, naj se poseka vse področje ob cesti v širini 40 metrov. Belogardisti so nastopali skupno z Nemci.

21. marca so se Nemci pripravljali na obsežno hajko. V vas so prišle močne nemške patrulje. Dospela je večja kolona Nemcev s topovi ter se utaborili za Logom ter okoli kozolcev. Na kozolcu v bližini pa sta bila dva partizana, ki zaradi nenadne obkrožitve nista več mogla zbežati. Nemci so ju v slami našli. Partizana sta pričela metati nanje bombe, ti pa so kozolec zažgali. En partizan je padel Nemcem v roke, drugi pa je zgorel. Nemci pa so streljali na vsakogar, ki je bil v bližini. Takrat so teže ranili Franca Demšarja iz Loga. Ujetega partizana Lojzeta in Ivana, ki je delal na njivi, so Nemci strahovito mučili. Ivan je moral nezvestnega Lojzeta odnesti na morišče za vasjo, kjer so oba ustrelili v tilnik. Po dveh dneh je nemška vojska odšla dalje in hajkala v smeri čez Blegoš proti Cerknem. Takrat so požigali hiše, klali ženske in metali otroke v goreče hiše.

Belogardisti že čutijo, kakšen bo izid vojne. Delajo razne preiskave po tukajšnjih vaseh, vrše nasilja in grozote ter groze, da bodo prišli čez 14 dni nazaj.

3. maja smo prejeli vest, da je Hitler mrtev.

8. maja so belogardisti v postojanki pri Muretu še skušali v Brodeh mobilizirati. Čutiti je bilo veliko napetost, strah in potrtost belogardistov, pomešano z brezupnostjo. Zaradi nasilja belogardistov so se ljudje skrivali pred njimi v gozdove. Nekatere so celo obsojali na smrt, vendar do izvedbe ni prišlo, ker jih je prehitela svoboda.

9. maja so proti jutru odšli zadnji Nemci iz doline. Belogardisti so iskali vozove in vprežno živino, da bi odšli, le za smer niso vedeli, kam. Bili so povsem zmedeni in poparjeni. Videli so, da so jih Nemci pustili na cedilu in da je njihova poguba neizbežna. Za Vlahovci so se končno tudi oni podali preko Škofje Loke v negotovost.

Nastopila je svoboda, po kateri smo vsi hrepeneli. Ljudje so jo občutili kot da so prerojeni, kajti strašno breme se jim je odvalilo s tilnika. Sonce svobode je zopet zasijalo, ko so prišli naši fantje iz gozdov z nageljni na prsih in z veselimi partizanskimi popevkami skozi vas. Slavje so motili le nešteti grobovi naših najboljših sinov, ki so dali od sebe največ — svoja življenja za osvoboditev domovine.

Pavle Mrak

PARTIZANSKE TISKARNE NA OBMOČJU GABRKA

Nad vasjo Log je ustanovil prvo tiskarno* tov. Don. Imenovala se je »Julija«. Bunker zanj so pričeli graditi partizani februarja 1944. Skopali so ga v zemljo in pokrili s pločevino, na kateri je bila nasuta zemlja. Okrog bunkerja je bilo zasajeno grmičevje, prav tako tudi na strehi. Bunker je bil dokaj prostoren, notranje stene so bile iz desk in pokrite s papirjem. Bunker je imel vhod in izhod, kar je bilo prav pripravno v primeru napada. Ob vrhu vrat so bile v višini 60 cm zasajene smreke. Ves bunker je bil tako zamaskiran, da so ga ponoči tovariši težko našli, čeprav so v njem delali. Vodo so črpali v bližnjem potoku. Svetlobe ni bilo, zato so stalno uporabljali svetilke na karbid. Bunker je bil oddaljen 100 metrov od vsake gozdne poti in postavljen na robu pašnika, od koder je bil dober razgled na glavne poti, ki vodijo v vas Log in v vse bližnje gozdove. Le v nujnih primerih je bila 200 m od bunkerja postavljena izvidnica, levo proti Brodem, od koder je bil dober pregled od postojanke v šoli v Gabrku, na glavno cesto in na vaše poti. Stalne straže ni bilo. Obveščevalci so bili v prvi hiši pod gozdom v Močilah in so javljali najmanjše premikanje sovražnika. Kurirska zveza se je vršila pozno zvečer ali zgodaj zjutraj. Hrano v bunker so prinašali samo ponoči. Kruh so dobivali pri Hriberniku pa tudi v Močilah v vasi Logu. Vso drugo hrano so prinašali v nahrbtnikih iz postojanke gospodarske komisije v Javorjih.

Razni tehnični material smo dobivali iz Goričan pri Medvodah. Prinašala ga je partizanska vojska, in to samo tujci, ki so ga v temnih nočeh odlagali 2 do 3 km daleč od bunkerja, ker zanj ni vedela ne vojska ne civili. Pozneje, ko so zvedeli zanj najbolj zanesljivi ljudje, so bili informirani, da je to bolnica. Ko smo bunker zapustili, čeprav nismo bili napadeni, smo pustili v njem nekaj sanitarnega materiala, da bi za primer, če bi ga sovražnik odkril, mislil, da je tu res bila bolnica.

V to tiskarno so se vselili 17. marca 1944. Stroj je bil dobljen iz tiskarne »Kolektor« v Stražišču pri Kranju. Pripeljal ga je prevoznik Furlan iz Gorenje vasi in ga pomotoma dostavil v Poljane. Iz Poljan so ga peljali v Hribernikov kozolec v Logu, kjer je bil pokrit s steljo. Bil je spravljen v močnem zaboju, da noben prevoznik ni vedel, kaj vozi. Stroj je tehtal okoli 300 kg. V nočnih urah so ga partizani razmontirali in posamezne dele znosili, večje pa zvozili z ročnim vozičkom v bunker. Tu so ga predelali na ročni pogon. Ko je bil stroj prepeljan v bunker, je po treh dneh že obratoval. Z njim so izdelali 550 kosov tiskovin v eni uri. Tiskali so propagandni material, lepake in brošure v slovenskem in nemškem jeziku in vsa važnejša poročila o poteku vojne. Pri stroju so morale redno delati tri osebe, in sicer črkostavec, strojnik in poganjač stroja. Ker je bilo to delo naporno, so tiskali v dveh izmenah. Ves propagandni material se je tiskal po nalogu oblastnega komiteja za Gorenjsko. Pošta za tiskarno je bila naslovljena na razne kurirske postaje.

Tiskarna je obratovala do sredine julija 1944. Medtem ko je tiskarna obratovala še v tem bunkerju, so gradili že novega nad vasjo Brode. Zastoj je trajal samo nekaj dni, ko so prenašali in montirali stroj. Bunker je bil malo večji in prav tako zamaskiran. Delo je potekalo kot v prejšnjem.

* Prispevek objavljamo kot dopolnitev sprednjega članka Nika Kavčiča.